

เกษตรธรรมชาติ (Natural farming)

“เป้าหมายสูงสุดของเกษตรกรรม ไม่ใช้การเพาะปลูกพืชผล
แต่คือการบ่มเพาะความสมบูรณ์ แห่งความเป็นมนุษย์”

เป็นคำโปรยบนหนังสือเรื่อง “ปฏิวัติยุคสมัยด้วยฟางเส้นเดียว (The One Straw Revolution)” ฉบับที่แปลโดย
รสนา โตสิตระกูล (2530) ข้อความเหล่านี้ได้สะท้อนมุมมอง ความคิด ความเชื่อ ของ “มาซาโนบุ ฟูกุโอกะ” ผู้ถ่ายทอด
แนวคิดเกษตรธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้ง

“...การเป็นกังวลอยู่กับการหาเงินทอง การขยายตัว การพัฒนา ปลูกพืชเศรษฐกิจและส่งไปขาย หาใช้
วิถีทางของเกษตรกรไม่ การอยู่ที่นี้ ดูแลที่นาผืนเล็ก ๆ เป็นเจ้าของอิสรภาพและเวลาอันเหลือเฟือในแต่ละ
ละวันและทุก ๆ วัน สิ่งนี้ต่างหากคือหนทางเดิมแท้ของเกษตรกรรม

...เกษตรกรรมจะต้องเปลี่ยนแปลงจากการผลิตด้วยเครื่องจักรขนาดใหญ่มาเป็นเกษตรกรรมขนาดเล็ก
ที่ผูกพันกับชีวิตแต่เพียงประการเดียว ความเป็นอยู่ทางวัตถุ และอาหารการกินควรจะเรียบง่าย หาก
ทำได้เช่นนี้ งานก็จะกลายเป็นสิ่งเพลิดเพลิน และจะมีที่ว่างมากมายสำหรับจิตวิญญาณ

...กระทำด้วยภาวะจิตที่ปราศจากการเอาชนะและปราศจากการต่อต้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกับ
เกษตรกรรมธรรมชาติ เมื่อไรที่สามารถเข้าใจได้ว่าบุคคลจะสูญเสียความรื่นรมย์และความสุข ก็เมื่อ
เขาพยายามจะครอบครองมันไว้ เมื่อนั้นก็จะเข้าใจถึงหัวใจของเกษตรกรรมธรรมชาติ”

ด้วยแนวคิดข้างต้นทำให้แนวทางเกษตรธรรมชาติของฟูกุโอกะเป็นวิธีการทำการเกษตรที่เรียกว่า “ไม่กระทำ”
อย่างแท้จริง

“...ตามปกติเมื่อเราคิดที่จะพัฒนาวิธีการอะไรสักอย่าง เรามักจะเริ่มต้นด้วยคำถามว่า “ลองวิธีนี้ดีไหม”
หรือ “ลองวิธีนั้นดีไหม” การเริ่มต้นเช่นนี้จะทำให้เรามีเทคนิควิธีการที่หลากหลาย จากวิธีหนึ่งไปสู่อีกวิธี
หนึ่ง นี่คือการเกษตรกรรมแบบใหม่ ผลก็คือมักจะทำให้เกษตรกรรมมีเรื่องที่ต้องทำมากขึ้น ผมทำตรงกันข้าม
สิ่งที่ผมมุ่งหวังคือ การทำเกษตรด้วยวิธีที่เป็นธรรมชาติ และน่าพึงพอใจ ซึ่งส่งผลให้งานง่ายยิ่งขึ้นยิ่งกว่า
หนักขึ้น วิธีคิดของผมก็คือ “ลองไม่ทำสิ่งนี้ดูซิลองไม่ทำสิ่งนั้นดูซิ” ผมได้มาถึงข้อยุติที่ว่า ไม่จำเป็นต้อง
ไถพรวนดิน ไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมี ไม่จำเป็นต้องทำปุ๋ยอินทรีย์ ไม่จำเป็นต้องใช้ยาฆ่าแมลง เมื่อคุณ
ปฏิบัติจริง ๆ คุณ จะพบว่าวิธีการทางเกษตรกรรมไม่ใช่วิธีการที่จำเป็น”

ทั้งนี้ พืชผักได้อธิบายวิธีการทำเกษตรแบบไม่กระทำ โดยยกตัวอย่างประสบการณ์การทำเกษตรของตนเองในแต่ละรูปแบบ อาทิเช่น

1. ทำนาด้วยฟาง ท่ามกลางวัชพืช

- ไม่ว่าจะป็นข้าวเจ้า ข้าวบาร์เลย์ และข้าวไรย์ ก็สามารถปลูกได้ผลดี ท่ามกลางพืชคลุมดินและวัชพืชที่ขึ้นตลอดทั้งปี

- ช่วงต้นเดือนตุลาคมก่อนการเก็บเกี่ยวข้าวเจ้า ให้หว่านพืชคลุมดินจำพวกถั่ว และเมล็ดธัญพืชฤดูหนาวที่โตไวหลายชนิด (เช่น ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวไรย์ ฯลฯ) ลงไปในท่ามกลางต้นข้าวเจ้าที่กำลังสุกอม

- การหว่านเมล็ดในขณะที่พืชผลอีกชนิดก่อนหน้ายังไม่ได้เก็บเกี่ยว เป็นการช่วยให้เมล็ดเหล่านี้สามารถซ่อนตัวอยู่ในพงหญ้าและพืชคลุมดิน อีกทั้งการแผ่คลุมที่นาด้วยฟางข้าวทันทีที่การเก็บเกี่ยวสิ้นสุดลง ก็จะเป็นการแก้ปัญหาเรื่องนกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- นำปุ๋ยมูลสัตว์จากขี้ไก่มาโปรยบาง ๆ ไว้ทั่วทั้งนา เพื่อช่วยให้ฟางข้าวสลายตัวได้เร็วขึ้น การโปรยฟางเป็นวิธีรักษาโครงสร้างของดินและบำรุงดิน ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยอื่นๆ เข้าไปอีก

- ระหว่างกลางเดือนพฤศจิกายน และกลางเดือนธันวาคม เป็นเวลาที่เหมาะสมแก่การหว่านกระสุนเมล็ดข้าวเจ้า (การหว่านเมล็ดข้าวเจ้าในกระสุนดินเหนียวเล็กๆ เพื่อป้องกันหนูหรือนกกิน และป้องกันไม่ให้เมล็ดข้าวเน่าเปื่อย) ลงไปในนาข้าวบาร์เลย์ และข้าวไรย์ ซึ่งยังเป็นต้นอ่อนอยู่ หรือจะรอไว้หว่านในฤดูใบไม้ผลิ (มีนาคม-พฤษภาคม) ก็ได้ งานเพาะปลูกในแต่ละปีก็เป็นอันเสร็จสิ้นสมบูรณ์

- เดือนพฤษภาคม เป็นช่วงเก็บเกี่ยวธัญพืชฤดูหนาว หลังจากนวดข้าวแล้วฟางทั้งหมดให้นำไปแผ่คลุมที่นาไว้ปล่อยให้แห้งอยู่ในนาประมาณ 7-10 วัน ทำให้วัชพืช และพืชคลุมดินอ่อนแอลง และปล่อยให้เมล็ดข้าวเจ้างอกออกมาจากฟางที่คลุม

- เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม ใช้น้ำฝนเพียงอย่างเดียวก็เพียงพอสำหรับต้นข้าว ต้นข้าวจะเติบโตได้ดีที่สุด เมื่อน้ำอยู่ในดินระหว่างร้อยละ 60-80 ของจุดอิ่มตัวของดินในการรับน้ำ เมื่อไม่ปล่อยให้ น้ำท่วมขัง ต้นข้าวจะมีรากแข็งแรง และจะสามารถสู้กับการรุกรานของเชื้อโรคและแมลง

- เดือนสิงหาคมปล่อยให้ให้น้ำเข้านาอาทิตย์ละครั้ง โดยไม่ต้องให้น้ำขัง และรอเก็บเกี่ยวข้าวเจ้าในช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน

- การโปรยฟางคลุมที่นาเป็นพื้นฐานของวิธีปลูกข้าวเจ้าและธัญพืชฤดูหนาว ฟางช่วยเรื่องความอุดมสมบูรณ์ การงอกของต้นอ่อน การควบคุมวัชพืชและป้องกันนกมาจิกกิน เป็นต้น

- ฟางจากข้าวเจ้าเหมาะที่จะใช้คลุมพื้นที่ปลูกธัญพืชฤดูหนาว เช่นเดียวกันฟางจากธัญพืชฤดูหนาวก็เหมาะกับข้าวเจ้า มีโรคหลายชนิดที่ทำอันตรายต่อต้นข้าวเจ้าถ้าใช้ฟางสดจากข้าวชนิดเดียวกันคลุมที่นา แต่โรคของข้าวเจ้า

จะไม่ทำอันตรายถึงชีพิตักษัย และถ้านำฟางจากข้าวเจ้ามาเผ่คลุมที่นาตั้งแต่ฤดูใบไม้ร่วง (กันยายน-พฤศจิกายน) ฟางก็จะเปื่อยได้ที่ เมื่อถึงฤดูใบไม้ผลิ ซึ่งเป็นเวลาที่ข้าวกล้าเริ่มงอก

- กล่าวโดยสรุปคือฟางและแกลบทั้งหมดที่เหลือจากการนวดและการเก็บเกี่ยวที่เพิ่งผ่านพ้นไปควรนำกลับไปใส่ไว้ในที่นา วิธีที่ดีที่สุดคือการโปรยฟางโดยไม่ต้องสับไปทั่ว ๆ ให้เหมือนกับฟางนั้นตกลงมาอย่างเป็นธรรมชาติ ถ้านำฟางทั้งหมดไปโปรยในนาจะสามารถคลุมที่นาได้ทั้งหมด เป็นการควบคุมวัชพืชได้เป็นอย่างดี

2. ปลุกไม้ผลให้เติบโตตามธรรมชาติ

- การปล่อยให้ไม้ผลเติบโตตามลักษณะธรรมชาติตั้งแต่ต้นจะเป็นการดีที่สุด ต้นไม้จะให้ผลทุกปี และไม่มี ความจำเป็นที่ต้องตัดแต่งกิ่งใบ ต้นส้มจะเติบโตในลักษณะเดียวกับต้นซีดาร์และต้นสน กล่าวคือ มีลำต้นกลางสูงตรง และมีกิ่งก้านงอกสลับสับหว่างกัน

- ถ้าค่อย ๆ แก้ไขให้ต้นไม้ได้เติบโตอย่างถูกต้องแล้ว ต้นไม้ก็จะกลับไปสู่ลักษณะตามธรรมชาติ ต้นไม้จะ แข็งแรงขึ้น และวิธีการควบคุมแมลงก็จะเป็นสิ่งไม่จำเป็น หากปลูกต้นไม้อย่างระมัดระวัง และปล่อยให้เติบโตตาม ลักษณะธรรมชาติตั้งแต่ต้น ก็ไม่มีความจำเป็นต้องตัดแต่งกิ่งใบหรือพ่นยาชนิดใดเลย ต้นอ่อนส่วนใหญ่จะได้รับการ ตัดแต่งกิ่ง หรือมีฉะนั้นรากก็จะถูกทำให้เสียหายตั้งแต่อยู่ในเรือนเพาะก่อนที่จะนำมาปักชำในสวน ซึ่งทำให้การตัดแต่ง กิ่งเป็นสิ่งจำเป็นตั้งแต่เริ่มต้น

3. ปลูกผักบ้านแบบผักป่า

- ควรปลูกผักสวนครัวชนิดที่เหมาะสมในเวลาที่เหมาะสม ในแปลงที่เตรียมด้วยปุ๋ยหมักและปุ๋ยคอกตาม ธรรมชาติ รักษาดินให้อุดมสมบูรณ์ด้วยใส่ของเหลือที่เป็นอินทรีย์สารกลับไปในดิน และปลูกพืชหมุนเวียน

- การปลูกพืชผักในลักษณะ "กิ่งผักป่า" คือ การโยนเมล็ดผักไปตามที่ว่างริมฝั่งแม่น้ำ หรือที่ดินโล่ง ๆ ที่ไม่ได้ใช้ ประโยชน์ และปล่อยให้โตขึ้นพร้อมกับวัชพืช

- สิ่งที่สำคัญคือต้องรู้ว่าเมื่อไหร่ควรจะปลูกอะไร สำหรับพืชผักในฤดูใบไม้ผลิเวลาที่ควรปลูกคือ เมื่อวัชพืชฤดู หนาวเริ่มเหี่ยวเฉาตายไป และก่อนที่วัชพืชในฤดูร้อนจะแทงงอกออกมา การหว่านเมล็ดในฤดูใบไม้ร่วงควรหว่านเมื่อ หน้ำในฤดูร้อนกำลังเฉาตาย และวัชพืชฤดูหนาวยังไม่งอกออกมา

- เมื่อฝนตกติดต่อกันเป็นเวลาหลายวัน ให้ตัดวัชพืชที่คลุมดินอยู่รอบและหว่านเมล็ดพันธุ์ผักลงไป โดยไม่ จำเป็นต้องใช้ดินกลบ เพียงแต่เอาวัชพืชที่ตัดแล้วคลุมลงไปบนเมล็ดผักเหล่านั้นเหมือนกับคลุมด้วยฟาง วิธีนี้จะซ่อน เมล็ดผักจากนกและไก่จนกว่ามันจะงอกเป็นต้นอ่อนได้ ปกติแล้วควรตัดวัชพืชออกสัก 2-3 ครั้ง เพื่อเปิดทางให้ต้นอ่อน ของพืชผักงอกขึ้นมา แต่บางครั้งตัดหนเดียวก็เพียงพอ

- ถ้าหว่านเมล็ดหัวไชเท้า ผักกาดหัว และผักใบเขียวชนิดต่างๆ ที่ขึ้นในฤดูใบไม้ร่วงในปริมาณที่มากสักหน่อย ก็สามารถสู้กับวัชพืชฤดูหนาวและต้นฤดูใบไม้ผลิ ผักบางส่วนที่ไม่ถูกเก็บเกี่ยว จะแตกหน่อใหม่ด้วยตัวเองปีแล้วปีเล่า ผักเหล่านี้จะมีรสชาติแปลกออกไปและอร่อยเป็นพิเศษ

- พืชจำพวกถั่วที่ใช้บริเวณผักหรือเมล็ด เหมาะที่จะหว่านในฤดูใบไม้ผลิ มะเขือเทศและมะเขือยาว ไม่แข็งแรงพอที่จะสู้กับวัชพืชเมื่อยังเป็นต้นอ่อนอยู่ จึงควรปลูกในแปลงเพาะก่อนจนโตพอสมควร จึงค่อยย้ายลงดิน มะเขือเทศควรปล่อยให้เลื้อยตามดินแทนที่จะทำรั้วให้เกาะ รากจะงอกออกจากตาตามแนวลำต้นใหญ่ ส่วนยอดอ่อนก็จะงอกออกมาและให้ผลดี

- สำหรับแตงกวาพันธุ์ที่งอกเลื้อยตามดินจะดีที่สุด แต่ต้องดูแลตอนที่ยังเป็นต้นอ่อนอยู่ โดยการตัดวัชพืชให้เป็นครั้งคราว หลังจากนั้นต้นจะแข็งแรง เอาไม้ไผ่หรือกิ่งไม้ปักไว้ให้เลื้อยพัน วิธีนี้จะช่วยให้ลูกของแตงกวาอยู่พื้นดิน เป็นการป้องกันไม่ให้ลูกเน่าเปื่อย วิธีปลูกแตงกวาลักษณะนี้ก็ใช้กับการปลูกแตงเทศและน้ำเต้าได้ด้วย

- มันและเผือกเป็นพืชที่แข็งแรงมาก ปลูกเพียงครั้งเดียวก็จะขึ้นในที่เดิมทุกปีและไม่เคยถูกวัชพืชขึ้นปกคลุมเวลาที่เก็บเกี่ยวผลผลิตให้ทิ้งบางส่วนไว้ในดิน ถ้าดินแข็งควรปลูกหัวไชเท้าก่อน เพราะเมื่อรากของหัวไชเท้าโต จะช่วยพรวนดินและทำให้ดินอ่อนนุ่มขึ้น และเพียงไม่กี่ฤดูก็สามารถปลูกมันแทนได้

- พืชคลุมดินจำพวกถั่วเช่นไวท์ โคลเวอร์ มีประโยชน์ในการยับยั้งการเติบโตของวัชพืช พืชคลุมดินเหล่านี้จะขึ้นอย่างหนาแน่น และสามารถกำจัดวัชพืชที่แข็งแรง เช่น มักเวิร์ท และหญ้าตีนกา ถ้าหว่านเมล็ดโคลเวอร์คลุมเคล้ากับเมล็ดพันธุ์ผัก จะทำหน้าที่เป็นวัตถุคลุมดินที่มีชีวิต ที่ช่วยให้ดินอุดมสมบูรณ์และรักษาความชื้นในดิน ทั้งช่วยให้การระบายอากาศเป็นไปได้

- การหว่านเมล็ดโคลเวอร์ก็เช่นเดียวกับพืชผัก กล่าวคือสิ่งสำคัญอยู่ที่การเลือกเวลาที่เหมาะสม การหว่านในปลายฤดูร้อนหรือฤดูใบไม้ร่วงจะดีที่สุด รากจะค่อยๆ เติบโตในระหว่างเดือนที่หนาวเย็น จนในที่สุดลำต้นจะโผล่ขึ้นมาสู้กับวัชพืชในฤดูใบไม้ผลิ พืชคลุมดินจะทำงานได้ดีเช่นกันถ้าหว่านตอนต้นฤดูใบไม้ผลิ จะใช้วิธีหว่านหรือปลูกเป็นแถวห่างกันช่วงละ 12 นิ้วก็ได้ เมื่อพืชคลุมดินสามารถขึ้นปกคลุมพื้นที่ ก็ไม่จำเป็นต้องหว่านเพิ่มอีกเป็นเวลาถึง 5-6 ปี

อย่างไรก็ตาม พูโกโอะ ได้อธิบายว่าวิธีทางการเกษตรแบบนี้พัฒนาตามเงื่อนไขทางธรรมชาติของพื้นที่ที่เป็นเกาะของญี่ปุ่น แต่สามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่ยื่นๆ และในการปลูกพืชพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ ในบริเวณที่น้ำอาจจะไม่ค่อยสมบูรณ์ ก็อาจปลูกพืชชนิดอื่น เช่น ข้าวไร่ หรือปลูกหญ้าพืชชนิดอื่น ๆ เช่น ข้าวฟ่าง พืชคลุมดินจำพวกถั่วก็มีหลายชนิดที่สามารถใช้ปลูกทดแทนกันได้ เกษตรกรรมธรรมชาติจึงมีรูปแบบที่แตกต่างออกไปตามสภาวะและเงื่อนไขที่เป็นเฉพาะตัวของแต่ละสถานที่

ซึ่งในช่วงเปลี่ยนผ่านก่อนที่จะมาทำเกษตรธรรมชาติเต็มที่ การกำจัดวัชพืช การใช้ปุ๋ยหมัก หรือการตัดแต่งกิ่งใบ อาจจะเป็นสิ่งจำเป็นอยู่ในระยะแรก แต่วิธีการเหล่านี้จะต้องค่อยๆ ลดลงในแต่ละปี ถึงที่สุดแล้ว เทคนิคในการปลูกไม้ใช้ปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดกลับเป็นสภาพจิตใจของเกษตรกร

การประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

แนวทางเกษตรธรรมชาติแบบไม่ไถพรวน ไม่ใส่ปุ๋ย ไม่กำจัดวัชพืช และไม่ใช้สารเคมี มีการถ่ายทอดไปยังเกษตรกรทั้งในแถบเอเชียและประเทศทางตะวันตก สำหรับประเทศไทย มีผู้ทดลองนำแนวทางเกษตรธรรมชาติมาปรับใช้หลายท่าน ที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คือ พ่อคำเตื่อง ภาษี ที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นศิษย์เอก (ทางความคิด) ของ พงุโกะ และ ดร.แสวง รวยสูงเนิน ที่ได้นำแนวทางเกษตรแบบไม่ไถพรวน ไม่ใส่ปุ๋ย มาศึกษาทดลองใช้กับตนเองจนมีการรวบรวมเป็นหนังสือเรื่อง “พุงุโกะคิด แต่ลุงแหวงลูกชานาทำสำเร็จในเมืองไทย” ซึ่งประสบการณ์ของท่านทั้งสองมีประเด็นที่น่าสนใจมากมาย

แนวคิดเกษตรธรรมชาติแบบ พ่อคำเตื่อง ภาษี

(ข้อมูลจากเว็บไซต์ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงครบบ้านคำเตื่อง <http://202.28.32.19/satit/sitenew.old/scikm/FACEWEB/province/Bureerum%2004.html>)

- การพึ่งตนเองด้วยกองทัพเกษตรธรรมชาติ ประเทศแต่ละประเทศมีทหารในการป้องกันรักษาดินแดน เริ่มตั้งแต่มีกำแพงเมือง มีทหารเกณฑ์ มีนายสิบ นายร้อย นายพัน นายพลและมีจอมทัพ ก็สามารถเอาวิธีการของทหารมาปฏิบัติในพื้นที่ โดยไม่ได้ใช้คนแต่ใช้ต้นไม้เป็นทหารแทน เอาแนวไฟมากั้นเป็นกำแพง ทหารเกณฑ์ที่สามารถเรียกรบได้เร็ว เช่น มะเขือ พริก กลัวย ฯลฯ ฝรั่ง น้อยหน้าก็จะเป็นนายสิบ มะม่วง ก็เป็นนายร้อย กระท้อน ลองกอง ก็เป็นนายพัน มะพร้าว ยางนา ตะเคียนทองก็เป็นนายพล ส่วนตัวเกษตรกรเองก็เป็นจอมทัพ เวลาศัตรูบุกกรุก เช่น มีค่าใช้จ่าย ค่าน้ำ ค่าไฟ ก็จะใช้พืชพวกนี้ต่อกร

- แนวทางการทำเกษตรธรรมชาติที่คนทั่วไปพูดถึงกันมามีแนวทางปฏิบัติคือ 1. ไม่ไถพรวนดิน 2. ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี 3. ไม่กำจัดวัชพืช 4. ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง และทุกคนที่มาดูงานก็สนใจอยู่ 4 ข้อนี้ โดยไม่นึกถึงข้อที่ 5,6,7 ต่อไป เช่น ความหลากหลายของพืชพรรณ ความหลากหลายของดิน ของน้ำ การจัดการเรื่องน้ำ การจัดการเรื่องดิน เรื่องสายลม แสงแดด เรื่องฤดูกาล เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอะไรกับอะไร เป็นต้น

- เกษตรกรธรรมชาติไม่ใช่แค่การเพาะปลูก หรือเก็บเกี่ยว หรือการกระทำด้านเทคนิคเท่านั้น แต่คำว่าการธรรมชาติต้องเอาธรรมชาติมาเป็นผู้ช่วยทำงาน ไม่ใช่ต้องไปทำทุกอย่าง เพราะจริงๆ แล้วธรรมชาติทำได้ทุกอย่าง ต้นไม้โตก็ตามธรรมชาติ ดังเช่น การอธิบายข้อดีของการเอาฟางมาคลุมดิน ถ้าดินดีเพียงอย่างเดียว ก็แทบไม่ต้องถามว่าผลผลิตข้าวจะงามหรือไม่ เพราะผลผลิตข้าวเป็นปลายเหตุ สาเหตุก็คือดินดีหรือไม่ดีเป็นหลัก แต่เกษตรกรส่วนใหญ่มักคิดถึงแต่เรื่องว่าจะต้องหว่านข้าวห่างกี่เซนติเมตร ใช้เมล็ดพันธุ์กี่กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งเป็นเพียงเทคนิคเท่านั้น เกษตรกรส่วนใหญ่จึงไม่ต้องการความรู้แต่ต้องการเทคนิค

แก้ปัญหาวัชพืชโดยไม่ไถ ของ ดร.แสง รวยสูงเนิน

(ข้อมูลจากเว็บบล็อก ดร.แสง รวยสูงเนิน <https://www.gotoknow.org/posts/383022>)

ดร. แสง ได้ทำการศึกษาทดลองจนได้ข้อสรุปว่า การไถนาเพื่อกำจัดหญ้านั้นไม่ได้ผล อย่างมากก็ลดการแข่งขันได้ชั่วคราว และต้องไถใหม่อีกทุกครั้งที่ต้องการปลูกพืชเป็นการแก้ปัญหาแบบชั่วคราว และสร้างปัญหาระยะยาวอีกหลายเรื่อง เช่น ดินทุนสูงทำงานแบบไม่มีวันจบ ฟุ้งพายุภายนอก ดินพังทลายและเสื่อมโทรม ต้องรอน้ำในการทำนา เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้การจัดการวัชพืชโดยไม่ไถ ไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตรจากประสบการณ์การทำนาของตนเอง ประกอบด้วย

- ใช้ฟางหรือวัสดุอินทรีย์คลุมกันงอก ได้ผลดีแบบชั่วคราวกับหญ้าที่มีเมล็ดมาก เพราะเมล็ดหญ้าจะยังพร้อมงอกเมื่อวัสดุคลุม หรือการคลุมหมดไป จึงต้องใช้ร่วมกับวิธีอื่นๆ จึงจะได้ผล แต่ได้ผลดีกับหญ้าไม่ค่อยมีเมล็ด เพราะหลังคลุมแล้ว การเจริญจะลดลง ถอนง่าย

- ใช้เครื่องตัดหญ้า ตัดเป็นระยะๆ ไม่ให้มีดอกและเมล็ด จะได้วัชพืชมุดดินไปในตัว ถ้าตัดแล้วใช้ฟางคลุมหญ้าที่รากแห้งลึกจะถอนได้ง่ายมากอย่างไม่น่าเชื่อ

- ทำคันนาใหญ่ ดักน้ำฝน ปลูกต้นตาลรักษาไม่ให้คันนาพัง การทำอย่างนี้จะช่วยให้เก็บน้ำได้มากที่สุดและเร็ว สามารถจัดการนาและหญ้าได้ง่าย คอยดูแลคันนาสม่ำเสมอ อย่าให้พัง หรือรั่ว จะเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บน้ำ และลดปัญหาหญ้าได้เป็นอย่างดี

- เมื่อมีน้ำ ให้ใช้น้ำขังแช่ทันที และควรตัดหญ้าให้สั้นไว้เสมอเพื่อลดความจำเป็นของการใช้น้ำมาก

- ใช้น้ำขุ่นในการขังแช่หญ้าอาจเก็บน้ำขุ่นจากภายนอก หรือ ทำให้เกิดเองโดยการเลี้ยงปลาจะทำให้เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำขังแช่ และใช้น้ำจำนวนน้อยลง นอกจากนี้ปลาหลายชนิดจะช่วยกัดกินยอดอ่อนของหญ้าที่แช่ในน้ำ ทำให้โอกาสการแตกยอดใหม่ของหญาลดลงไปอีก

- เมื่อมีหญ้าแผ่พุ่มน้ำ ก็ต้องรีบถอน เพื่อลดความจำเป็นของการใช้น้ำ และระยะเวลาการขังลง การเดินในนาบ่อยๆ ก็จะช่วยเพิ่มการขุ่นของน้ำได้อีกเล็กน้อย

- เลี้ยงปลากินพืชในนา ข้อนี้ควรระวังเพราะปลาบางชนิดจะกินข้าวด้วย เช่น ปลาตะเพียน ที่ต้องคอยปรับระดับให้พอดีในจังหวะที่ข้าวกำลังเติบโต เมื่อข้าวโตแล้วไม่มีปัญหา

- หลังจากที่ข้าวโตได้ประมาณ 2 เดือน ก็ใช้วิธีเดินถอนในนาช่วงหญ้ากำลังออกดอก จะช่วยลดการแข่งขันและการเจริญของหญ้าได้อีกทางหนึ่ง

เกษตรธรรมชาติกับความเป็นนวัตกรรม

หากการทำนาแบบไถพลิกหน้าดินและพรวนดีเพื่อจนเรียบเสมอ การเพาะกล้าแล้วย้ายมาปักดำ การขังน้ำไว้ในนาตั้งแต่ปลูกจนเก็บเกี่ยว และการใส่ปุ๋ยพ่นยาอย่างต่อเนื่อง เป็นแนวทางการทำนาที่เป็นวิถีปกติแล้ว การทำนาแบบเกษตรธรรมชาติก็นับเป็นวิธีการทำนาที่ฉีกกรอบคิดทุกด้านของชาวนา แม้แนวทางนี้จะไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่ก็ยังได้รับความสนใจจากเกษตรกรไทยไม่มากนัก โดยเฉพาะการไม่ไถนาเลยคงทำให้ยาก เพราะปฏิบัติต่อกันมาช้านาน ครูอาจารย์ นักวิชาการก็สอนกันมาแบบนี้

แต่ในมุมมองกลับกัน หากสามารถทำเกษตรตามแนวทางเกษตรธรรมชาติ ย่อมส่งผลดีในหลายด้าน เช่น

- เมื่อไม่ต้องไถ ก็ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ไม่ต้องเสียเวลา
- เมื่อไม่ต้องใส่ปุ๋ย ก็ลดต้นทุนการผลิต ลดขั้นตอนทำงาน
- เมื่อไม่ต้องกำจัดวัชพืช ก็ทำให้ประหยัดเวลา ประหยัดแรงงาน
- เมื่อไม่ต้องใช้สารเคมี ก็ทำให้ไม่สร้างปัญหาด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

ที่สำคัญเป็นนวัตกรรมทางการผลิตที่สร้างการพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง ใช้เพียงแรงงานในครัวเรือน เครื่องไม้เครื่องมือไม่กี่อย่างก็สามารถจัดการแปลงการผลิตได้

คำถามที่ท้าทายคือ จะนำแนวทางเหล่านี้มาปรับใช้ภายใต้บริบทสังคมไทยอย่างไรให้เหมาะสม เกิดประสิทธิภาพ เพราะต้องไม่ลืมว่าต้นกำเนิดแนวคิดนี้มาจากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีสภาพภูมิอากาศ ระบบนิเวศ พืชพันธุ์ และวัฒนธรรมการบริโภคต่างไปจากประเทศไทยหลายด้าน แม้จะมีตัวอย่างการประยุกต์ใช้ให้เห็น แต่ก็ยังมีข้อถกเถียงถึงความเป็นไปได้และความกังวลว่าจะไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้

คงไม่มีวิธีค้นหาคำตอบใดจะดีไปกว่า การทดลองนำเอาทฤษฎีเกษตรธรรมชาติมาใช้ในการทำเกษตรของตนเอง เพื่อศึกษา เรียนรู้ เปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ อาจเริ่มต้นจากพื้นที่น้อยๆ หรือ ทดลองเทคนิคบางประการก่อนตามความพร้อม (ผู้เขียนเองก็ได้ทดลองนำฟางมาคลุมแปลงปลูกผักที่ไม่ได้เพาะปลูก ปล่อยให้ทิ้งไว้ในช่วงฤดูร้อน พบว่าเมื่อเข้าสู่หน้าฝนหลังจากนำฟางที่เหลืออยู่ออกจากแปลง ดินบริเวณนั้นมีความร่วนซุยและอุดมสมบูรณ์ต่างจากแปลงที่ไม่ได้คลุมฟางไว้อย่างชัดเจน)

อย่างน้อยที่สุด แม้เทคนิคเหล่านี้จะไม่สามารถใช้ได้เหมาะสมกับตนเองเลยก็ตาม แต่การได้เริ่มสังเกต เรียนรู้การกระทำแบบ “ไม่กระทำ” ด้วยตนเอง ก็นับเป็นก้าวเล็กๆ ก้าวหนึ่งของการ “บ่มเพาะความสมบูรณ์แห่งความเป็นมนุษย์” ตามที่พู่กันโอะกะกล่าวไว้ก็เป็นได้...